

אין הפסח נשחט על היחיד

הרב אבישי נתן מייטליס שליט"א

נחלקו התנאים במשנה בפסחים בדף צא. אם נשחט הפסח על היחיד: 'אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה. ורבי יוסי המתיר'.

ונימקה הגמ' את דעתם, שר' יהודה למד מהנאמר 'לא תוכל לזבוח את הפסח באחד' שאין לשחוט את הפסח ביחיד. ואילו ר' יוסי הבין מהנאמר 'איש לפי אוכלו תכוסו' שניתן לשחוט על היחיד אם יכול לאוכלו לבדו, ודרש מהפסוק 'לא תוכל... באחד' את דרשת ר' שמעון שאין לזבוח את הפסח בבמת יחיד בעת איסור הבמות.

במכילתא בא פרשה ג הובאה מחלוקת בדין זה: 'רבי עקיבא אומר מניין אתה אומר שאם רוצה אדם לעשות פסחו יחיד שהוא רשאי...!'. הרי שר"ע סבר כר' יוסי שניתן לשחוט על היחיד מהנאמר 'ולקח הוא ושכנו', ולא נאמר עם שכנו, שניתן לשחוט על היחיד. ברם ר' ישמעאל סבר כר' יהודה שכוונת הפסוק שיקח את הפסח עם שכנו ולא לבדו. אלא שהגר"א גרס בדברי ר"ע 'שאינו רשאי', כלומר שלר"ע אינו רשאי לעשות ביחיד, והפסוק הקפיד שיקח עם שכנו, ואילו לר' ישמעאל רשאי לקחת עם שכנו, אך יכול לעשות גם ביחיד.

א. יש לעיין ביסוד מחלוקתם, האם אסר ר' יהודה את הפסח ביחיד מדינא דאורייתא או מדרשה והאם אסר זאת אף בדיעבד, והאם התיר ר' יוסי את הפסח ביחיד אף לכתחילה.

הנה מעצם המקור לאיסור שממנו למד גם ר' שמעון את דינו שלא לזבוח בבמת יחיד, נראה שר' יהודה דרש דין זה כאיסור ולא, ואזי הוא אף יעכב בדיעבד.

כן הנוסח בדברי הספרי קלב: 'מניין לשוחט את הפסח על היחיד שהוא בלא תעשה. ת"ל לא תוכל לזבוח... באחד שעריך'.

ברם נדייק בלשון המשנה נחזה, שלא נאמר שהיחיד השוחט פסל את פסחו, אלא נאמר שאין לשחוט על היחיד, לשון דין לכתחילה. וכן אמר בדברי ר' יוסי, שהוא מתיר, לשון שאף לכתחילה כן, ולא נקט לשון שם שחט כן, אזי הפסח יהא כשר. וכן נוסח המחלוקת בדברי המכילתא: 'ולקח הוא... מכאן שאין שוחטים את הפסח לכתחילה על היחיד'.

בדין פסח שני, נאמר בדף צה. שלא נשחט על היחיד: 'דכמה דאפשר לאהדורי מהדרין'. הרי דין לכתחילה איתא שמעדיפים שלא ישחט על היחיד, אך לא מעכב בדיעבד.

ב. הנה הגמ' בדף צה. למדה איסור שחיטת הפסח על היחיד, מהנאמר בפסח שני: 'עשו אותו' בלשון רבים. והקשה התוס' שם בד"ה 'מיבעי ליה' מדוע דרשו מפסוק חדש, ולא היה די בדרשת הגמ' מהנאמר: 'ככל חוקת הפסח', שיש לנהוג בפסח כאופן פסח הראשון.

ובארו התוס' שאלו מחלוקת דרשות בדבר מקור דין איסור שחיטת הפסח על היחיד. ולפי הגמ' בדף צה. פסח ראשון נלמד מכח דרשת 'ככל חוקת הפסח' מפסח שני שבו נאמר 'עשו אותו' שאין לשחוט על היחיד. ואילו בדף צא. עולה שלמדו מקרא על פסח ראשון ומכוחו ילפינן על פסח שני.

נמצא, שישנם שני לימודים על איסור שחיטת הפסח על היחיד. ובפשטות, מהנאמר 'עשו אותו' ניתן ללמוד שזהו איסור עשה, ואילו מהפסוק 'לא תוכל לאכול', ניתן ללמוד שיש באיסור זה אף לאו.

ואפשר שדווקא פסח ראשון שכל ישראל מצווים בו, והינו קרבן יחיד שנעשה כציבור, אסר ר' יהודה לשחוט על היחיד כאיסור וכלאו אף בדיעבד. לעומת פסח שני, שמיסודו נועד ליחידים שלא התאפשר להם להקריב בפסח ראשון, לא אסרו מדינא את הנשחט ביחיד בדיעבד, ולמדו זאת מהציווי 'עשו אותו' שיש לשחוט את הפסח לכתחילה ברבים ולא ביחיד.

ג. בירושלמי בפסחים פ"ח ה"ז איתא שרבי יוחנן נקט שמודה רבי יהודה שאם עבר וזרק הורצה. עבר ושחט, מתירין לו לזרוק. להדיא, שדרשת רבי יהודה נאמרה רק לכתחילה ולא לדיעבד.

ד. אם נבין שמחלוקת ר' יהודה ור' יוסי הינה קיצונית כ"כ, אזי יקשה גם בסברא. שכן מדוע אין לשחוט על היחיד, כיון שחיישינן שיוותר מבשר הפסח. אזי לר' יהודה בשל החשש לאיסור נותר, מפסידים אותו ומונעים ממנו לשחוט את הפסח ולעבור על עשה שיש בו כרת. ולר' יוסי ג"כ צ"ב, וכי יחיד יכול לסיים ולגמור פסח שלם בלא שיוותר ממנו. אז נימא, שהם נחלקו אם בשל הלאו העתידי הצפוי להגיע, מונעים כרגע מקיום מצוותו (מעין זאת מצאנו בדף פט. בדין שאין עושין פסח מחשש להבאת קדשים לבית הפסול. שנמנעים מלהביא פסח מחשש שיבוא לכלל נותר. אלא שרש"י שם בד"ה 'דקא ממעט' באר שהחשש הינו שיעשה איסור בקום ועשה וישרוף טרם זמנו)?

ושמא נחלקו בביאור סיפא דמתניתין: 'אפילו חבורה של מאה שאינן יכולים לאכול כזית – אין שוחטים עליהן'.

הרמב"ם בהלכות קרבן פסח פ"ב ה"ג באר שיש לשחוט את הפסח על חבורה שכל אחד מהם יכול לאכול כזית, והדגיש: 'אפילו חבורה של מאה ואין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, אין שוחטים עליהן'. ואף על חבורה שכ"א יכול לאכול כזית, הצריך שיוכלו לסיים את הפסח ולא יוותר ממנו. אומנם השפת אמת והחפץ חיים בליקוטי הלכות זבח תודה סברו שאין חשש זה שיוותר מהפסח מעכב מלעשות את הפסח. ובלבד שכל אחד מהחבורה יכול לאכול כזית.

אך רש"י באר שאין שוחטין את הפסח על חבורה באם כל החבורה לא יוכלו לאכול כזית. כלומר, הדגש שיאכל כזית ע"י בני החבורה. וכן בברייתא 'עשרה ואין יכולים לאכלו' באר רש"י: 'כזית ממנו'. הרי לן שרש"י לא חש שיוותר מהפסח, מלבד החידוש שניתן לצרף גם מי שאינו יכול לאכול כזית לפסח. ומנא לי לרש"י חידוש זה?

אפשר שלמד רש"י שיטתיה מדברי ר' יוסי. שהלא איך ניתן לשחוט את הפסח על היחיד, וכי הוא יכול וראוי לסיים את הפסח כולו ולא להביאו לידי נותר. על כורחך, שכל עוד נאכל כזית מהפסח, שוחטין עליו. ואפשר, שאם נימא שאין איסור על שאינם מנויים מלאכול הפסח, אלא רק שאינם יוצאים בו יד"ח, או שנאסר עליהם לאכול ממנו לפני אכילת הפסח שעליו מנויים, שלא חששו שיבוא לידי פסול, משום שיעזרו באלו שאינם מבני החבורה שיסיימוהו ולא יביאוהו לכלל נותר. ובלבד, שלא יפסיד עשה שיש בו כרת.

אפשר שנחלקו בהגדרת המצוה. אם החיוב לאכול את כל הפסח. או שיש לאכול כזית ממנו, ורק דין אזהרה מלהגיע לכלל איסור נותר איכא עליה.

ואפשר, שנחלקו אם מצוות אכילת הפסח נאמרה רק בכזית הראשון שאוכל ממנו, או שמא בכל אכילה שאוכל מהפסח מקיים מצוה, וריבוי בשיעור. ואזי האיסור לא להביאו לכלל נותר יתפרש, או שאומנם הקפידא שיאכל כזית כמצוותו, אך אסור שיתר הבשר יוותר וישרף. או שהאיסור הינו הצד השני של המצווה והחיוב. וכי אין להותיר מהפסח כי ישנה מצווה לאכול ממנו את כולו.

ה. הרמב"ם בהל' קרבן הפסח פ"ב ה"ב כתב: 'ויחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר, והוא שיהא ראוי לאוכלו את כולו. ומשתדלין שלא ישחט לכתחילה על היחיד, שנאמר יעשו אותו'.

הנה מלבד שהביא הדרשה של פסח שני מהנאמר יעשו אותו ולא את הפסוק לא תוכל לזבוח... באחד, והדברים אומרים דרשני, צ"ב כמאן סבר הרמב"ם. שהרי פתח שניתן לשחוט על היחיד, כר' יוסי, ומאיך כתב שיש להשתדל שלא ישחט הפסח על היחיד. ומנא ליה כן בדברי ר' יוסי.

רבי דניאל הבבלי הקשה זאת לרבי אברהם בן הרמב"ם, והוא השיב שקי"ל בעירובין מו: שהלכה כר' יוסי לגבי ר' יהודה, ואף לר' יוסי יש להשתדל לשחוט שלא על היחיד. הגם שלר' יהודה הוא חיוב ואיסור לדעת ר' יוסי הוא למצוה מם המובחר.

אך המהר"י קורקוס הבין שסבר הרמב"ם כר' יהודה, אך אף לשיטתיה דין זה אינו מעכב אלא דין לכתחילה בלבד. וכן מבואר בסמ"ג בעשין רכג.

אך המאירי הבין שר' יהודה אכן פסל אף בדיעבד את הנשחט על היחיד, ולר' יוסי ניתן לשחוט על היחיד אף לכתחילה. אלא שאנן פסקינן כר' יהודה לכתחילה וכו' יוסי בדיעבד. זאת אומרת, שפסק הרמב"ם אינו כשיטת אף אחד, ואין מי שמצריך לכתחילה להמנע מלשחוט על היחיד ומכשירו בדיעבד, אלא הרמב"ם נקט לו דרך פשרה בין הדיעות.

ו. יש לדון מי יכול להצטרף ולהמנות על הפסח בכדי שלא יחשב כנשחט על היחיד.

הצ"ח דן אם יכול לשחוט את הפסח עם אישה למ"ד שהינם רשות. כן יש לדון אם ממנה קטן על פסחו אם נחשב שלא על היחיד, אליבא דמ"ד שדרשה שה לבית אבות לאו דאורייתא.

ז. ברמב"ם בהל' קו"פ בד פסק ששוחטים את פסח שני על חבורה שכולה נשים ובפשטות כשיטת ר' יוסי בדף צא. שנשים חייבות בפסח שני כגברים. אך מנגד הרמב"ם בהל' קו"פ ה"ח פסק שחבורת נשים לא שוחטים עליהם פסח שני בשבת, ופשטות זהו כשיטת ר' יהודה שאינן חייבות כגברים בפסח שני אלא רק בראשון? ועיין שם בכס"מ ובלח"מ שהקשו ותיצרו תירוצים שונים.

הרוגצ'ובר בהשטות הלכות מגילה וחנוכה פ"א ביאר דין עשר נשים בקריאת המגילה, שאף שחייבות בקריאתה, לא חשובות ציבור לקריאת המגילה שלא בזמנה, וביאר שם: 'זבזה א"ש שיטת רבינו בהל' ק"פ פ"ב ה"ד דמותר לעשות חבורה שכולה נשים אפילו בפסח שני אף דפוסק כמ"ד דהוי רשות בפ"ה ה"ח שם ומבואר בפסחים דף צ"א דתליא זב"ז. אך באמת זה רק לר' יהודה דס"ל דמן הדין אין שוחטין את הפסח על היחיד רק על חבורה, אבל לדידן דרק משום דבעי לאהדורי כו' כמבואר שם דף צ"ה, ולא צריך שתהיה חבורה ממש רק שיהיו נמנים עם היחיד, וכמש"כ לק' בה' ק"פ. שוב די גם בחבורה של נשים'.

כלומר, למד הרוגצ'ובר שאין ציבור נשים יכול להתאגד ולהיות חבורה. וכשם שאינן יכולות לקרוא שלא בזמנה כיון שאינן ציבור, כן אינן יכולות להתאגד לחבורה של פסח. אומנם רק לר' יהודה זהו מעכב, ומנועות מלעשות לבדן חבורת פסח, אך לר' יוסי רק מהדרינן לכתחילה אחר חבורה אך מעיקר הדין יכולות לשחוט הפסח לבדן, ואין מניעה שישחטו הפסח על היחיד מדינא, וחבורת נשים לא גרעה מכך.

למדנו א"כ, שבפסח ראשון שכל חיובו הינו אף על היחיד – אין מניעה אף לר' יהודה שישחטו הפסח לנשים, אך פסח שני שחייב להשחט לדידה רק על חבורה, מחוייבים שיהיו חבורה, ונשים לאו בכלל יכולת התאגדות זאת של ציבור, ולכן לא נעשות חבורה לפסח שני לר"י.